

NOWE STANOWISKA *PHAEOCEDUS BRACCATUS* (L. KOCH, 1866) I *ZELOTES EREBEUS* (THORELL, 1871) (ARANEAE: GNAPHOSIDAE) W POLSCE

NEW RECORDS OF *PHAEOCEDUS BRACCATUS* (L. KOCH, 1866) AND *ZELOTES EREBEUS* (THORELL, 1871) (ARANEAE: GNAPHOSIDAE) IN POLAND

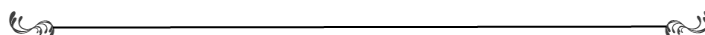
TOMASZ RUTKOWSKI¹, GRZEGORZ GIERLASIŃSKI^{1*}, ROBERT ROZWĄŁKA²

¹Zbiory Przyrodnicze, Wydział Biologii, Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu,
ul. Uniwersytetu Poznańskiego 6, 61-614 Poznań; e-mail: ggierlas@gmail.com

²Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie, Zakład Ekofizjologii Bezkręgowców i Biologii
Eksperymentalnej, ul. Akademicka 13, 20-950 Lublin; e-mail: arachnologia@wp.pl

ABSTRACT: New data about the occurrence of two spider species with similar habitat requirements are presented. Both prefer very warm, dry and open environments and are rarely collected in Poland. New localities are extending the known range of *Zelotes erebeus* in Europe northwards and enriching our knowledge about the distribution of very rarely collected to date *Phaeocedus braccatus*.

KEY WORDS: Araneae, rare species, Gnaphosidae, faunistics, new record, Poland

Wstęp

Do rodziny Gnaphosidae (worczakowatych) zaliczanych jest ponad 2500 gatunków pajaków występujących na wszystkich kontynentach z wyjątkiem Antarktydy (Jocqué i Dippenaar-Schoeman 2006, World Spider Catalog 2021). W Europie można spotkać ponad 500 taksonów, z których 55 wykazano jak dotąd w Polsce (Nentwig i in. 2021). Przedstawiciele tej rodziny to pająki nie budujące sieci łownych, prowadzące głównie nocny tryb życia, polujące aktywnie lub z zasadzki (Grimm 1985). Występują najczęściej w ściółce, mchach i darni oraz pod kamieniami, a tylko nieliczne, jak np. *Kishidaia conspicua* (L. Koch, 1866) czy *Micaria subopaca* Westring, 1861 prowadzą nadrzewny tryb życia (Prószyński i Staręga 1971, Grimm 1985, Bellmann 2006, Nentwig i in. 2021). Niektóre gatunki, jak *Scotophaeus blackwalli* (Thorell, 1871) czy *S. scutulatus* (L. Koch, 1866), uległy synantropizacji (Prószyński i Staręga 1971, Grimm 1985) i zamieszkują szczeliny ścian i różne zakamarki budynków. Większość przedstawicieli Gnaphosidae to oportunistyczne drapieżniki, ale są też gatunki, jak np. *Callilepis nocturna* (Linnaeus, 1758) silnie wyspecjalizowane w polowaniu na mrówki (myrmekofagizm) (Grimm 1985, Nentwig i in. 2021). Co ciekawe, upodabniające się kształtem ciała do mrówek worczakowate z rodzaju *Micaria* Westring, 1851, nie wykazują szczególnych preferencji w odżywianiu się mrówkami (Bellmann 2006, Nentwig i in. 2021), a ich myrmekoidalny kształt jest formą obrony przed innymi drapieżnikami.

Phaeoedus braccatus (L. Koch, 1866) i *Zelotes erebeus* (Thorell, 1871) należą do rzadko spotykanych w Polsce przedstawicieli Gnaphosidae. Pierwszy z nich znany był dotychczas jedynie z Borów Dolnośląskich (Czajka i Domin 1993), okolic Bochni

(Prószyński i Staręga 1971) oraz Puław (Puszkarski 1981, 1983, Ryc. 1). Natomiast dotychczasowe, nieliczne stanowiska *Zelotes erebeus* zlokalizowane były głównie w Doliny Odry oraz zachodniej części Pradoliny Toruńsko-Eberswaldzkiej (Czajka 1966, Rozwałka i in. 2016, Ryc. 2).

Wyniki

Poniżej zaprezentowano nowe stanowiska *Phaeoedus braccatus* i *Zelotes erebeus* w Polsce, uzupełniające dotychczasowe dane o ich rozmieszczeniu na terenie kraju.

W pracy przyjęto granice regionów zoogeograficznych na podstawie Katalogu Fauny Polski [KFP] (Burakowski i in. 1973). Mapy rozmieszczenia gatunków wygenerowano wykorzystując niekomercyjny program MapaUTM ver. 5.4 (<https://www.heteroptera.us.edu.pl/mapautm.html>, autor: G. Gierlasiński).

Phaeoedus braccatus:

Bieszczady, Lutowiska [FV25], łąka kserotermiczna, strefa ekotonu, czerpak entomologiczny, 1♂ – 18.07.2020, leg. G. Gierlasiński & T. Rutkowski, det. G. Gierlasiński.

Nizina Mazowiecka, Las Młociński [DC99], bezleśny pas pod linią wysokiego napięcia, z wrzosami, kępami jałowców, szczotlich, płatami jastrzębców i inną roślinnością psammofilną; pułapka Barbera: 1♀ – 9.08-1.09.2019, leg. M. Czaja, det. R. Rozwałka.

Nizina Wielkopolsko-Kujawska, Grabków [VT94], nieczynna piaskownia na pograniczu lasu sosnowego i pól uprawnych, pułapki Barbera: 2♂♂ – 11-28.06.2011, leg. & det. T. Rutkowski.

Nizina Wielkopolsko-Kujawska, Gręzawa [VT82], suchy, otwarty teren we wczesnej

fazie sukcesji w kierunku murawy psammofilnej z podrostem sosny, pułapki Barbera: 1♂ – 9-23.07.2011, leg. & det. T. Rutkowski.

Nizina Wielkopolsko-Kujawska, Jałowice [VT94], bór suchy, pułapki Barbera: 1♂, 1 juv. – 11-28.06.2011, leg. & det. T. Rutkowski.

Nizina Wielkopolsko-Kujawska, Mielno [VT73], sucha łąka przy cmentarzu, pułapki Barbera: 1♂ – 12-28.06.2011, 1♂ – 28.06.-7.09.2011, leg. & det. T. Rutkowski.

Nizina Wielkopolsko-Kujawska, Proszów [VT83], strefa ekotonu w obszarze przejściowym między olsem i borem, pułapki Barbera: 1♂ – 9-23.07.2011, leg. & det. T. Rutkowski.

Nizina Wielkopolsko-Kujawska, Skwierzyna [WU32], bezleśny pas pod linią energetyczną porośnięty murawą psammofilną, wrzosem i bogatą warstwą porostów, pułapki Barbera: 1♀ – 24.08.2012, leg. & det. T. Rutkowski.

Nizina Wielkopolsko-Kujawska, Zasięki [VT73], niewielki, bardzo suchy i widny las sosnowy, pułapki Barbera: 3♂♂ – 28.06.-7.09.2011, leg. & det. T. Rutkowski.

Nizina Wielkopolsko-Kujawska, Zawada [VT85], bezleśny pas pod linią energetyczną porośnięty murawą psammofilną, wrzosem i bogatą warstwą porostów, pułapki Barbera: 1♂ – 14-28.05.2011, 1♂ – 28.05-10.07.2011, leg. & det. T. Rutkowski.

Zelotes erebeus:

Nizina Mazowiecka, Las Młociński [DC99], bezleśny pas pod linią wysokiego napięcia, z wrzosami, kępami jałowców, szczytlich, płatami jastrzębców i inną roślinnością psammofilną; pułapki Barbera: 1♀ – 17.07-9.08.2019, 2♂♂, 1♀ – 9.08-1.09.2019, 1♀

– 16.10-9.11.2019, leg. M. Czaja, det. R. Rozwałka.

Nizina Sandomierska, Zdziary [EB80], widne zadrzewienia i zakrzaczenia śródpolne, pułapki Barbera: 1♂ – 23.07-6.08.2017, leg. NN, det. R. Rozwałka.

Roztocze, Górecko Stare [FA49], murawa napiaskowa w pobliżu zabudowań, prawdopodobnie teren porolny, pułapki Barbera: 1♀ – 15-17.08.2020, leg. G. Gierlasiński & T. Rutkowski, det. T. Rutkowski.

Podsumowanie

Prezentowane stanowiska *Zelotes erebeus* z Niziny Mazowieckiej, Niziny Sandomierskiej i Roztocza są najdalej na wschód wsuniętymi w obrębie obszaru występowania tego termofilnego gatunku w Środkowej Europie (por. Grimm 1985: fig. 57). Jednocześnie są to również pierwsze doniesienia o występowaniu tego gatunku w tych rejonach zoogeograficznych Polski. Nowymi dla Bieszczadów, Niziny Mazowieckiej i Niziny Wielkopolsko-Kujawskiej są także nowe stwierdzone stanowiska *Phaeoecelus braccatus*, będące ponadto pierwszymi od blisko pół wieku informacjami potwierdzającymi obecność tego gatunku pająka na terenie kraju. Przedstawione dane, w przypadku obu gatunków, to lokalizacje oddalone od stanowisk wymienianych dotychczas z literatury. Można więc przypuszczać, że rozmieszczenie *P. braccatus* i *Z. erebeus* w Polsce jest znacznie szersze niż wskazywałby na to stan obecnej wiedzy.

Bibliografia

Bellmann H. 2006. Kosmos-Atlas Spinnentiere Europas. Stuttgart: Franckh-Kosmos Verlags-GMBH & Co. 304 pp.

Burakowski B., Mroczkowski M., Stefańska J. 1973. Chrząszcze Coleoptera. Biegaczowate

– Carabidae, część 1. Katalog fauny Polski 23(2): 1–232.

Czajka M. 1966. Einige Angaben über die Spinnen (Araneae) von Ślęza Massiv. *Polskie Pismo Entomologiczne*, 36: 365–376.

Czajka M., Domin L. 1993. Pająki (Aranei) okolic Ruzsowa w Borach Dolnośląskich. *Opolskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk. Zeszyty Przyrodnicze*. 29: 7–30.

Grimm U. 1985. Die Gnaphosidae Mitteleuropas (Arachnida, Araneae). *Abhandlungen des Naturwissenschaftlichen Vereins in Hamburg*, 26: 1-318.

Jocqué R., Dippenaar-Schoeman A.S. 2006. *Spider families of the world*. Musée Royal de l'Afrique Central Tervuren, 336 pp.

Nentwig W., Blick T., Gloor D., Hänggi A., Kropf C. 2021. *Spiders of Europe*. www.araneae.unibe.ch. dostęp: 20.02.2021.

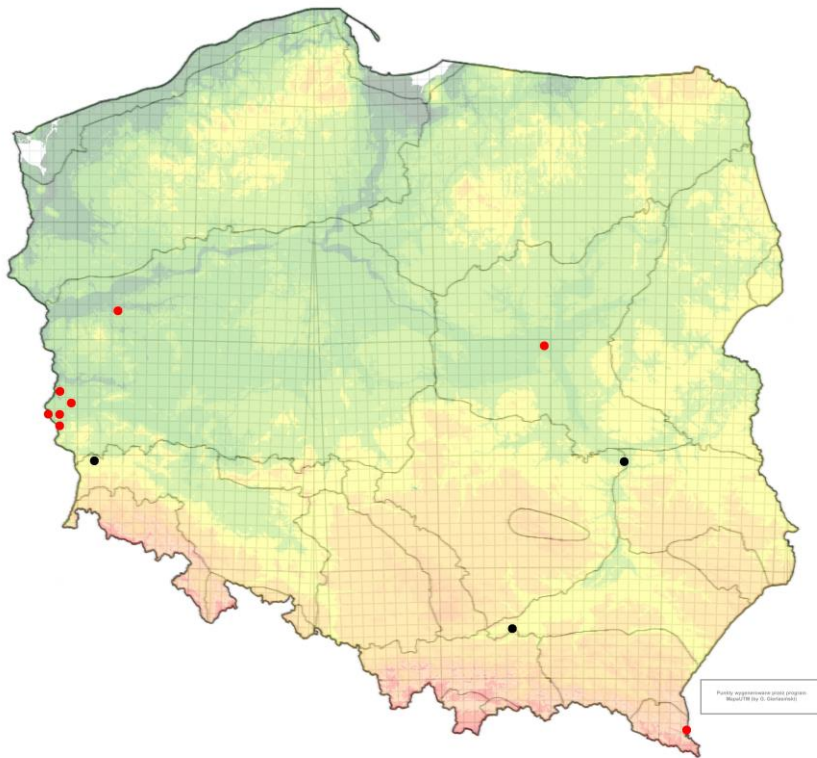
Prószyński J., Staręga W. 1971. *Pająki - Aranei*. Katalog Fauny Polski, 33: Warszawa (PWN), 382 pp.

Puszkar T. 1981. Zmiany wybranych elementów zoocenoz w agroekosystemach poddawanych silnej presji emisji przemysłowych. *Rozprawy habilitacyjne*; IUNG Puławy, Puławy, 79 pp.

Puszkar T. 1983. Nowe dla Wyżyny Lubelskiej gatunki pajaków (Aranei). *Annales UMCS, sec. C, Lublin*, 36(20): 273–287.

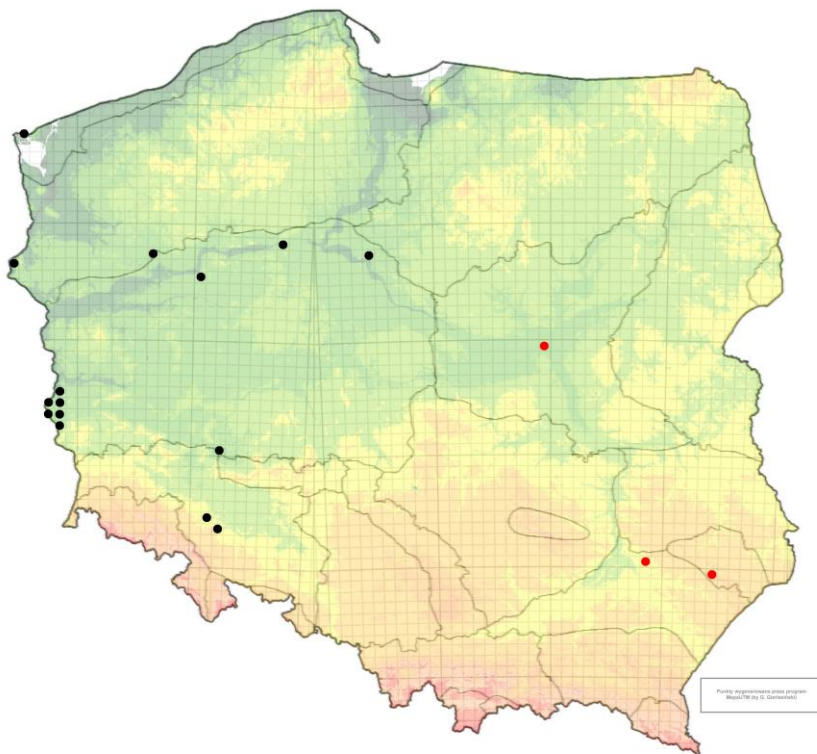
Rozwałka R., Rutkowski T., Sienkiewicz P., Zawal A. 2016. *Zelotes erebeus* (Thorell, 1871) (Araneae: Gnaphosidae) in Poland and its distribution in Europe. *Entomologica Fennica* 27(1): 1–7.

World Spider Catalog 2021. *World Spider Catalog*, version 22.0. Natural History Museum Bern, online at <http://wsc.nmbe.ch>, dostęp: 12.04.2021; doi: 10.24436/2

Ryc. 1. *Phaeoecdus braccatus* – rozmieszczenie w Polsce (czarne punkty – dane literaturowe, czerwone – nowe stanowiska).

Fig. 1. *Phaeoecdus braccatus* – distribution in Poland (black dots – literature data, red ones – new sites).

Ryc. 2. *Zelotes erebeus* – rozmieszczenie w Polsce (czarne punkty – dane literaturowe, czerwone – nowe stanowiska).

Fig. 2. *Zelotes erebeus* – distribution in Poland (black dots – literature data, red ones – new sites).